

OPTIMALNA NASTAVA STRANIH JEZIKA

Da bi bila optimalna, nastava stranih jezika mora se prilagoditi općim kretanjima u društvu. Opća kretanja nameću princip korisnosti. Služeći se tim principom, saznajemo potrebe naših učenika i studenata. Najveći dio potreba zadovoljava usmjereno obrazovanje. Taj dio potreba nedovoljno ili slabo zadovoljava nastava stranog jezika u svojoj dosadašnjoj koncepciji. Nastava stranog jezika u usmjerenom obrazovanju mora postati dio struke, mora postati stručni predmet, a da bi to mogla postati, potrebno je izmijeniti neke ustaljene koncepcije, potrebno je uskladiti specijalizaciju nastavnog kadra, a ne samo programa, sa sadašnjim potrebama našeg društva.

U nastavi stranih jezika javlja se nov pristup nastavnoj praksi. Primijenjena lingvistika dodaje i naglašava nov aspekt jezične komunikacije i stavlja ga iznad situacionih i lingvističkih elemenata. Jasno je da je zadaća i cilj nastave stranog jezika svladavanje tog jezika tako da on postane svojina i dio samog pojedinca, studenta, da se njime uključi i u tok mišljenja specifičnog za taj jezik, a ne samo da zna njegove zakonitosti, lingvističke forme i njihovu primjenu u smislu prijevoda, odnosno psihološko-lingvističkog ponašanja materinjeg jezika prenesenog u strani. Dakle, ne ide se za tim da se to poznato psihološko-lingvističko ponašanje primijeni na onom drugom jeziku. Ono se ne prenosi iz jednog jezika u drugi, već se uči i svladava samim svladavanjem stranog jezika. U tom smislu djeluju nove nastavne metode.

Lingvističko djelovanje i komunikativno ponašanje potvrđuje se u određenom situacionom momentu, u određenoj situacionoj sredini. Ono je određeno tom situacionom sredinom, a ova je različita i u istoj lingvističkoj sredini. Ta situaciona sredina uvjetovana je tradicijom, običajima, profesionalnim socijalnim elementima itd. Ta situaciona klima razna je za razne društvene slojeve, za razne grupacije kadrova, a vezana je uz ono što nazivamo kulturom u širem smislu te riječi, kulturom određene sredine u kojoj se krećemo. Ta kulturna klima zapravo je situaciona sredina u kojoj se određena osoba kreće i u kojoj djeluje. Situaciona sredina mijenja se unutar jednog lingvistički jedinstvenog područja:

- a) geografski
- b) prema profesionalnoj orijentaciji
- c) prema interesnim sferama

i životnim navikama pojedinih društvenih grupacija.

Znači da pod a), b) i c) određuje situacionu sredinu, ova pak određuje situaciono komunikativno ponašanje. Prema tome, svaka takva nova situaciona sredina ima svoje vlastito osebujno situaciono komunikativno ponašanje. Kod materinjeg jezika toga nismo svjesni, o tome ne razmišljamo, život sam po sebi smjestit će nas u jednu ili više takvih situacionih sredina i na taj način će sam naš život u određeno doba našeg života odrediti i naše situaciono komunikativno ponašanje.

Kod nastave stranog jezika upravo se tu javlja poteškoća. Za koje situaciono-komunikativno ponašanje se opredijeliti? Koje situaciono-komunikativno

ponašanje proučavati, prema kojem situaciono-komunikativnom ponašanju pisati naše udžbenike, naše nastavne programe? Dosad se uglavnom uzelo »standardno ponašanje«, ono najobičnije, koje susrećemo u većini porodica bez obzira na ono što je gore rečeno pod a), b) i c), jedno prosječno, prema tome opće važeće, porodično situaciono-komunikativno ponašanje. To je u stvari već određena inovacija i napredak prema ne tako davno poučavanom literarnom jeziku sa specifičnim situaciono-komunikativnim ponašanjem, koje zapravo odskače od realnog, normalnog, svakodnevnog života. Prednost je, prema tome, svakako u tom novom stavu kad standardni jezik i situaciono-komunikativno ponašanje koje dajemo našim učenicima i studentima predstavlja porodično situaciono-komunikativno ponašanje.

Pitanje je možemo li ostati samo kod toga. Što nam nameće sadašnji moment u kojem živimo, što nam nalažu kretanja u društvu. U stvari, nama je olakšao opredjeljenje »reformom« sam zakonodavac, koji je pravodobno shvatio kretanja u društvu i potrebe tog društva. No provjerimo i pogledajmo i sami zašto je do toga došlo.

Na to pitanje moći ćemo odgovoriti tek pošto proučimo potrebe onih koji žele naučiti strani jezik, onih koji predstavljaju naše potencijalne učenike i studente, odnosno pošto proučimo potrebe kadrova koje školujemo. Kad sam prije nekoliko godina o tom pisala i argumentirala da nastava stranih jezika spada u proizvodni rad i tako potpada istim zakonima i zakonitostima kao i ovaj, onda sam izazvala čuđenje; moj je članak tada (1974. godine) odbijen. No svega tri godine nakon toga »reforma«, bazirana na tom istom stanovištu, donosi »zakon« u skladu upravo s tim istim stanovištem. Tako ta »reforma« i nije neka reforma, već samo usklađivanje nastavnog rada sa standardom koji postoji u drugim aktivnostima, na drugim područjima, tako su vrijeme i razvojni put društva doveli do toga.

Na području trgovine i ekonomije poznato je da se ponuđena roba, odnosno proizvodnja orijentira prema potrebama tržišta. Ono što kupci i potrošači trebaju, to se proizvodi i nudi. Potrošnja definira, određuje ponudu. U protivnom slučaju, ako se taj princip ne poštuje, trgovina ili proizvodnja postaje nerentabilna. Svaki proizvodni rad podvrgnut je tom istom zakonu. U današnjoj našoj civilizaciji, u našem današnjem razvojnom momentu zakon ponude i potražnje regulira rentabilnost svih djelatnosti i svakog rada, a taj zakon je baza marketing-principa. Korisnost, ekonomičnost i kompetitivnost stvorile su taj princip. U današnjem društvu nije moguće drukčije uspješno i djelotvorno djelovati. To je ono što nazivamo »zdravim razumom« i ponašanje pod njegovim utjecajem nazivamo »razumnim« — toliko se taj princip spleo s našim svakodnevnim reagiranjem na životne situacije. On je toliko postao dio nas da ga, tako reći, i ne primjećujemo i smatramo ga svakodnevnom normalom. Međutim, pojedina područja naše djelatnosti, našeg rada, ostala su ipak izvan toga. Tako se npr. nastava nije smatrala radnim procesom u smislu proizvodnog rada. Svaki nastavnik živi od uspjeha i zarade koju postiže upravo tim radnim procesom, tim proizvodnim radom. Prof. dr B. Kovačević u svom članku u »Višoj školi« od oktobra 1977/br. 37, god. V) lijepo kaže »sličnosti između proizvodnog rada i nastave, koje omogućavaju primenu zakonitosti naučne organizacije rada u nastavi, ima više. Time što obe ove ljudske delatnosti spadaju u kategoriju rada, zajednička im je karakteristika, a kao i sve druge radne aktivnosti, imaju unapred postavljene ciljeve. Kao što postoje ciljevi svakog proizvodnog rada u materijalnoj proizvodnji, tako i nastava ima una-

pred postavljene ciljeve i zadatke. I jedan i drugi rad imaju specifični predmet ili objekt rada, tj. ono. našto je usmerena ljudska aktivnost. U materijalnoj proizvodnji predmet rada su objekti koji se nalaze u prirodi — sirovine, ili oni koji su već ranije bili podvrgnuti radnom procesu, nekoj prethodnoj obradi — različiti poluproizvodi, pojedini elementi itd. I nastava ima svoj objekt rada, a to je učenik. Predmet rada treba da bude podvrgnut obradi, da bude preoblikovan, da se promeni. Ovo preoblikovanje u materijalnoj proizvodnji obavlja se na različite načine — različite tehnologije obrade. U nastavi predmet pedagoškog rada i preoblikovanja je vaspitanje i obrazovanje čoveka, što se u najvećoj meri obavlja procesom učenja, što se zato učenje i definiše kao promena ličnosti.«

Kad nastavnik za svoj rad dobiva naknadu, ali ne direktno od potrošača za koje školuje svoje učenike (studente), već od zajednice ili društva, kako je to do sada bilo, tada veza potrošač-proizvodni rad-naknada za rad nije tako očita. Ipak je jasno da rentabilnost njegova rada zavisi o njegovu uspjehu kao nastavnika. Tako o tom uspjehu zavisi da li se to, taj njegov rad, isplati društvu, odnosno njegovu financijeru ili ne. Tu se rentabilnost izjednačuje s uspjehom nastavnika. Taj uspjeh zavisi od više faktora. Sam nastavni proces, rad, jest složen, i to od funkcije nastavnika i od funkcije nastavnog programa. Objekt rada je učenik, student-ljudsko biće. Citiram opet prof. dr. Kovačevića: »Ograničenja promene zakonitosti naučne organizacije rada u nastavi uslovljena su razlikama koje postoje između rada u materijalnoj proizvodnji i nastavnog rada. Prva je razlika između ta dva područja rada u onome što se naziva ljudski faktor procesa rada. Svaki je organizovani rad, pre svega, zajedničko delovanje ljudi. Rad je u suštini, dakle, kolektivna aktivnost. Zbog toga je za efikasnu organizaciju rada neophodno stvoriti povoljne međuljudske odnose svih učesnika radnog procesa, stvoriti tzv. povoljnu socijalnu klimu. Odnosi među ljudima utiču na radnu sposobnost čoveka. Zbog toga se organizacija rada i bavi pitanjem kako uspostaviti što povoljnije odnose između ljudi određenog radnog kolektiva. U radnim organizacijama iz područja materijalne proizvodnje međuljudski odnosi ogledaju se samo u odnosima svih kategorija radnih ljudi tog radnog kolektiva...«

... Ali, specifičnost je nastave, kad je reč o međuljudskim odnosima, što u kategoriju međuljudskih odnosa spada i odnos »proizvođač — proizvod«, jer je objekt rada u nastavi — čovek.

... Zbog toga se u svim didaktikama, prilikom razmatranja problema organizacije nastave, odnos nastavnik — učenik tretira kao poseban oblik organizacije nastave.«

Dakle, govori se o motivaciji učenika (studenta). Naši učenici studenti trebaju specijalnu nastavu stranog jezika, trebaju onu nastavu stranog jezika koja će im garantirati zadovoljavanje potreba kretanja i djelovanja u onoj situacionoj sredini u kojoj će se kretati i u kojoj će djelovati. Tako, kao rezultat takvog stanja javlja se današnja situacija u nastavi stranih jezika. Nemamo dovoljno spremnosti za zadovoljavanje sadašnjih potreba. Pogledajmo što i kakav jezik uče naši budući nastavnici stranih jezika za vrijeme svog školovanja!

Nastavnici stranih jezika uče za vrijeme svog školovanja literarni jezik. Međutim, u svojoj nastavničkoj praksi zbog zadovoljavanja potreba svojih potrošača, učenika, oni će morati i moraju predavati stručni strani jezik, tj. specifično situaciono-komunikativno ponašanje. Znači, ne radimo suvremeno,

ne radimo usklađeno s potrebama. Dakako, i iz te jezične domene, ako se jezik dobro zna može se doći do potrebnog znanja specifičnog situaciono-komunikativnog ponašanja, može se svladati određeni stručni strani jezik, ali s koliko truda i koliko utrošena vremena! Znači, ne radimo ekonomično.

Kad sve to shvatimo i razumijemo da nastava ne smije i ne može biti nešto specifično, izdvojeno, kad to shvatimo, shvatit ćemo i zašto nam studenti tako slabo znaju i uče tako nemarno strani jezik. Shvatit ćemo i zašto postoji jedan stalni »ressentiment« prema nastavi stranih jezika. Razumjet ćemo zašto se nastava stranog jezika ne tretira ravnopravno s ostalim nastavnim predmetima. Strani jezik mora u svojoj završnoj fazi nastave postati stručni strani jezik, predmet struke, i mi svi koji ga predajemo moramo to shvatiti i to prihvatiti, počev od naše matične kuće, našeg matičnog fakulteta. U vezi s tim zahtjevima Društvo primijenjene lingvistike SRH u Zagrebu osnovalo je 15. XI 1977. specijalnu sekciju, Sekciju stručnog stranog jezika. Možda će i to pomoći da se riješe problemi koje sam pokušala iznijeti već pred više godina, a koje sam, eto, upravo netom iznijela.

Marija Cvelić

PRISTUP STRUČNOM STRANOM JEZIKU NA PODRUČJU EKONOMSKIH ZNANOSTI*

Uvod

Donedavna je predmet lingvistike bio gotovo isključivo opći jezik, dok su se pojedinačni (stručni i posebni) jezici — koji su poznati samo malom dijelu jezične zajednice — uzimali u obzir tek uzgred.

U svom sadašnjem razvoju, međutim, lingvistička je znanost postala svjetsna važnosti stručno-jezičnog dijela današnjih kulturnih jezika, tj. stručnog, odnosno stručnih jezika, čije istraživanje pokazuje:

- da se on mijenja i razvija pod utjecajem društvenih uvjeta (podjele rada) kao specifičan oblik komuniciranja između zainteresiranih na pojedinom stručnom području;
- da posjeduje svoje vlastite zakonitosti;

* Rad se temelji na predavanju održanom 8. 5. 1978. u Društvu za primijenjenu lingvistiku SRH — Sekciji za stručne jezike (a polazeći od stavova I i II sjednice Interfakultetske zajednice visokoškolskih organizacija ekonomskog usmjerenja, na kojima je u referatima istaknuta potreba obrade problematike stranog stručnog jezika, posebno za područje ekonomskih znanosti). Svjesni smo da problem nije jednostavan, naročito u pogledu onog dijela koji se odnosi na obradu registra jezika za ekonomsko područje s obzirom da je o tome dosad relativno malo napisano i učinjeno. Zbog toga, ako ovaj rad u tom smislu bude značio i samo mali korak naprijed ili makar poticaj za istraživanje problema, njegova će svrha, mislim, biti ispunjena.